

**Hubungan Petempatan Kampung Air Sarawak Dengan
Negara Brunei Darussalam: Kajian Kes Di Kampung
Seberang Kedai, Limbang**

Oleh:

**Amaluddin bin Bakeri
No. k/p: 740523-01-5425**

**Tesis Untuk Memenuhi Keperluan Ijazah Sarjana Sastera
Jabatan Pengajian Asia Tenggara
Fakulti Sastera dan Sains Sosial
Universiti Malaya
Kuala Lumpur
2002**

Perpustakaan Universiti Malaya

A510823997

DEDIKASI

Untuk isteri dan anakku:

Afidah Hassan

Alif Amaluddin

dan

Ibu bapaku:

Siti Khalimah Rakidin

Bakari Ayob

PENGHARGAAN

Saya bersyukur kepada **Allah s.w.t.** kerana dengan izin dan petunjukNya, kajian ini telah dapat diselesaikan akhirnya. Di ruangan terhad ini, saya mengambil kesempatan untuk mengucapkan jutaan terima kasih kepada **semua individu** dan **institusi** yang telah bekerjasama membantu saya dengan ikhlas dalam usaha menyiapkan kajian ini.

Ucapan terima kasih tidak terhingga buat insan yang amat saya sanjung tinggi **Prof. Dr. Mohammad Raduan bin Mohd Ariff**. Penyelia kajian ini yang telah banyak mencurahkan tunjuk ajar dan nasihat berguna kepada saya. Tunjuk ajar dan nasihat beliau dalam apa jua perkara akan saya jadikan panduan untuk menempuh hari muka. Saya amat berhutang budi kepada beliau kerana telah memberi keizinan untuk menggunakan bilik, komputer dan kemudahan-kemudahan lain di Jabatan sepanjang menulis tesis ini. Budi baik dan sumbangan beliau dari segi idea, masa, material dan bahan-bahan kajian hanya Allah s.w.t. yang dapat membalasnya.

Kepada pihak **Universiti Malaya**, saya merakamkan berbilang ribuan terima kasih kerana telah memberi Hadiah Skim Latihan Kakitangan Akademik Bumiputra (SLAB) kepada saya. Terima kasih sekali lagi kerana sudi membiayai kajian ini melalui Peruntukan Penyelidikan Jangka Pendek Vot. F 2000 dan 2001.

Tidak lupa ucapan terima kasih saya kepada **seluruh kakitangan Jabatan Pengajian Asia Tenggara** di atas kerjasama erat dan sokongan padu selama saya menyiapkan tesis ini. Tanpa itu semua, kajian ini tidak mungkin dapat diselesaikan dengan sempurna. Buat rakan-rakan seperjuangan di Jabatan yang turut memberi semangat dan nasihat, saya mendoakan semoga kita sama-sama berjaya dengan cemerlang.

Saya juga mengucapkan ribuan terima kasih kepada **saudara Hanafi Hussin** yang telah membantu dalam banyak perkara selama menyiapkan tesis ini. Bantuan saudara dari segi penggunaan bilik, komputer dan peralatan material lain amat dihargai dan tidak mungkin dilupakan.

Teramat istimewa ucapan terima kasih ini saya tujukan khas buat **seluruh penduduk kampung air Kampung Seberang Kedai**, Limbang, Sarawak yang telah sudi bekerjasama dan memberi pertolongan ikhlas semasa saya berada di lapangan. Tidak lupa juga kepada **penduduk Kampong Ayer Brunei Darussalam** yang turut memberi kerjasama sepanjang saya menjalankan kajian di kampung air tersebut. Semoga Allah s.w.t. sentiasa memberkati dan memberi perlindungan kepada anda sekalian.

Di kesempatan ini, saya ingin mengucapkan jutaan terima kasih kepada keluarga angkat saya **Hj. Ibrahim bin Kadir sekeluarga** di Kampung Seberang Kedai, kerana telah bersusah payah membantu saya selama berada di lapangan. Tanpa

pertolongan beliau sekeluarga kajian ini mungkin menghadapi banyak kesulitan. Semoga Allah s.w.t. memberi perlindungan, kerahmatan dan kemurahan rezeki kepada anda sekeluarga.

Buat insan-insan yang telah banyak membantu saya ketika di lapangan **En. Haladdin, Cikgu Hj. Ibrahim, Hj. Wahab, Hj. Mohammad, En. Hashim, Hj. Fitri, Hj. Matusin, Nurul Hikam, Jiram** dan lain-lain lagi yang namanya tidak dapat saya tuliskan di sini, saya merakamkan jutaan terima kasih kepada anda semua. Budi baik kalian membantu saya tentang urusan tempat tinggal, pengangkutan dan mendapatkan bahan-bahan kajian ini begitu dihargai.

Kepada **Abang Nizam, Kak Ana** dan **Kak Sita**, saya mengucapkan terima kasih yang tidak ternilai kerana telah memberi pertolongan ikhlas semasa saya menjalankan kajian di Bandaraya Kuching, Sarawak. Segala budi yang dicurah dalam membantu, memberi pandangan dan nasihat berguna untuk menyelesaikan kajian ini dengan sebaik mungkin amat disanjung tinggi.

Buat saudara-saudaraku yang dikasihi, **Along sekeluarga, Kak Idah sekeluarga, Yati, Ameliah, Fauzi, Nana, Ipah, Sarah** dan **Lina**. Saudaramu ini mengucapkan jutaan terima kasih yang tidak terhingga kerana sentiasa memahami keadaan, memberi dorongan dan laluan utama dalam usaha memartabat dan meningkatkan ilmu pengetahuan.

Buat kedua insan yang amat saya hormati dan kasihi dari dunia hingga akhirat, **emak** dan **bapak**. Anakmu mengucapkan terima

kasih yang tidak terhitung nilainya atas segala tanggungjawab, usaha, bantuan, sokongan dan restu yang tidak pernah putus-putus diberikan selama ini. Segala kesusahan, kepayahan dan jerit perih yang ditempuh untuk membesarkan serta mendidikku dengan sempurna akhirnya menjadi kenyataan. Sesungguhnya Allah s.w.t. sahaja yang dapat membalas segala budi emak dan bapak.

Istimewa kata-kata ini ditujukan buat isteriku yang tercinta **Afidah**. Setinggi-tinggi terima kasih kerana memahami kesibukan dan kesulitan selama menjalankan kajian ini. Semangat, galakkan, nasihat dan pandangan yang diberi untuk menyempurnakan kajian ini amat dihargai dan disanjung tinggi. Semoga Allah s.w.t. menggolongkan kamu di kalangan isteri yang soleha. Buat anakku tersayang **Alif**, bapak mendoakan agar dewasa mu nanti menjadi manusia berguna kepada keluarga, agama, nusa dan bangsa.

Sekian. Terima kasih

Amaluddin bin Bakeri
Jabatan Pengajian Asia Tenggara
Fakulti Sastera dan Sains Sosial
Universiti Malaya
Kuala Lumpur
25 April 2002

ABSTRAK

Daerah Limbang, Sarawak dan Negara Brunei Darussalam pada asalnya terletak di bawah pemerintahan Kesultanan Brunei. Pada tahun 1890, daerah Limbang telah menjadi sebahagian daripada Sarawak melalui satu rampasan kuasa yang dilakukan oleh Rajah Charles Brooke. Pemisahan daerah Limbang dari Negara Brunei Darussalam telah menyebabkan pemisahan petempatan kampung-kampung air yang terletak di kedua kawasan tersebut.

Petempatan kampung-kampung air di daerah Limbang telah menjadi milik Negeri Sarawak. Manakala 'Kampung Ayer' yang merupakan pusat pemerintahan Kesultanan Brunei sebelum tahun 1906 terus kekal di bawah Negara Brunei Darussalam. Walaupun dipisahkan oleh sempadan politik, hubungan di antara kedua-dua petempatan kampung air tersebut yang telah terjalin sejak abad ke-17 masih berterusan hingga ke masa kini.

Bagi meneliti hubungan tersebut, kajian ini telah menggunakan pendekatan pelbagai disiplin dan dilakukan secara mengkhusus ke atas Kampung Seberang Kedai (KSK), daerah Limbang, Sarawak. KSK merupakan petempatan kampung air yang terbesar di daerah Limbang. Penduduk kampung air tersebut mempunyai hubungan persaudaraan dengan penduduk Kampung Ayer Brunei Darussalam (KABD) dalam aspek sejarah, petempatan, ekonomi dan sosial. Kedudukan KSK yang berhampiran KABD

membolehkan hubungan dalam aspek-aspek tersebut terus berlaku. Fenomena ini menyebabkan ciri-ciri petempatan KSK dipengaruhi oleh ciri-ciri petempatan KABD. Manakala cara hidup penduduk KSK lebih mirip kepada cara hidup penduduk KABD.

ABSTRACT

Limbang district in Sarawak and Negara Brunei Darussalam were initially under the same ruler that is the Brunei Sultanate. In 1890, Limbang district has been colonized by Rajah Charles Brooke and become a part of Sarawak. As a result to this colonization had cause separation between water villages in both areas.

Water villages in Limbang district is govern by Sarawak, whereas 'Kampong Ayer' former capital of Brunei Sultanate before 1906 stay under the rule of Sultan of Brunei. Although it was parted by political border, the relationship that was form since 17th century between both maritime settlements still remains until today.

The approach in this research has multiple disciplines and it is done exclusively to Kampung Seberang Kedai (KSK) in Limbang district in Sarawak. Now days, KSK is not only the largest water village in Limbang district, but it also has close relationship in history, settlement, economy and socio-cultural aspect with Kampong Ayer Brunei Darussalam (KABD). These phenomena happened because KSK communities have family ties with people who live in KABD. Therefore, the characteristic of settlement and community life style in KSK are similar to KABD.

KANDUNGAN

	<u>HALAMAN</u>
Dedikasi	iii
Penghargaan	iv
Abstrak	viii
Abstract	x
Kandungan	xi
Senarai Jadual	xiv
Senarai Peta	xv
Senarai Gambar Rajah	xvi
Senarai Gambar	xvii
 BAB I PENDAHULUAN	 1
1.0 Pernyataan Masalah	1
1.1 Tujuan dan Objektif Kajian	11
1.2 Kawasan Kajian	13
1.3 Definifi Kampung Air	13
1.4 Metodologi Kajian	18
1.4.0 Penyelidikan Perpustakaan	19
1.4.1 Kaedah Temubual	19
1.4.2 Kaedah Pemerhatian	20
1.4.3 Kaedah Soal-selidik	21
1.5 Kajian-kajian Terdahulu	22
1.6 Pembahagian Bab	33
 BAB II LATAR BELAKANG PETEMPATAN KAMPUNG AIR DI DAERAH LIMBANG	 44
2.0 Pengenalan	44
2.1 Sejarah Hubungan Kampung-kampung Air Di Daerah Limbang Dengan KABD	47
2.2 Keluasan dan Penduduk Daerah Limbang	62
2.3 Taburan dan Pola Petempatan Kampung Air Di Daerah Limbang	67
2.3.0 Petempatan Berjajar Padat	71
2.3.1 Petempatan Berjajar Kurang Padat	75
2.4 Perkembangan Rumah-rumah Di KSK	76
2.5 Latar Belakang Ketua Keluarga	83
2.6 Taraf Pendidikan	94
2.7 Latar Belakang Ekonomi	97

2.8	Kepimpinan	102
2.9	Kemudahan Asas Di KSK	104
2.10	Kesimpulan	111
BAB III	PEMBINAAN DAN ASPEK FIZIKAL RUMAH	124
3.0	Pengenalan	124
3.1	Taraf Pemilikan Rumah	126
3.2	Adat dan Kepercayaan Membina Rumah	129
3.2.0	Mencari Tapak Rumah	129
3.2.1	Menentukan Bulan	132
3.2.2	Menentukan Hari dan Waktu	135
3.2.3	Gotong-royong Mendirikan Rumah	138
3.2.4	Adat Berpindah Ke Rumah Baru	142
3.3	Pembinaan Rumah	144
3.4	Bahan Binaan	152
3.4.0	Bahan Binaan Atap Rumah	152
3.4.1	Bahan Binaan Dinding Rumah	153
3.4.2	Bahan Binaan Tiang Rumah	157
3.5	Saiz Rumah	159
3.6	Rekabentuk Rumah	160
3.7	Pintu, Tingkap dan Tangga	175
3.8	Senibina Rumah	179
3.9	Perabot dan Perhiasan Rumah	183
3.10	Kesimpulan	186
BAB IV	HUBUNGAN EKONOMI	194
4.0	Pengenalan	194
4.1	Pekerjaan Penduduk KSK	200
4.2	Nelayan	202
4.3	Peniaga	217
4.4	Pekerja Sektor Kerajaan	233
4.5	Pekerja Sektor Swasta	235
4.6	Pengusaha Bot Tambang	239
4.7	Pembuat Bot	248
4.8	Berkebun	253
4.9	Kesimpulan	256
BAB V	HUBUNGAN SOSIAL	270
5.0	Pengenalan	270
5.1	Menziarahi Saudara-mara	272
5.2	Masa Berziarah	280

5.3	Menginap Di Rumah Saudara-mara	286
5.4	Berhubung Menggunakan Telefon, Surat Atau Kad dan Internet	289
5.5	Mengirim Lagu Permintaan	293
5.6	Mengirim Buah-buahan	294
5.7	Hubungan Perkahwinan	295
5.8	Hiburan	309
5.8.0	Karaoke	310
5.8.1	Bermukun	312
5.8.2	Judi Ketam	315
5.8.3	Cabutan Bertuah	316
5.9	Majlis Kenduri	317
5.10	Kegiatan Keagamaan	323
5.11	Aktiviti Masa Lapang	328
5.12	Kesan Hubungan Sosial	332
5.13	Kesimpulan	336
BAB VI	KESIMPULAN	347
Lampiran 1	Borang Soal-selidik	365
Lampiran 2	Surat Permohonan Bagi Mendapatkan Kebenaran Untuk Membina Rumah Di Kampung Seberang Kedai, Limbang	384
Lampiran 3	Surat Ketua Kampung Seberang Kedai Kepada Penguasa Tanah dan Survei Bahagian Limbang Bagi Memohon Pengiktirafan Kampung Tersebut Sebagai Kampung Tradisional	385
Lampiran 4	Surat Jawapan Penguasa Tanah dan Survei Bahagian Limbang Kepada Ketua Kampung Seberang Kedai Berhubung Pengiktirafan Kampung Tersebut Sebagai Kampung Tradisional	386
Lampiran 5	Beberapa Perkataan Dalam Bahasa Pertuturan Harian Orang-orang Melayu Brunei Di Kampung Seberang Kedai, Limbang	387
BIBLIOGRAFI		388

Senarai Jadual

Jadual 2.0	Bilangan Kampung Air Di Daerah Limbang Tahun 2001	66
Jadual 2.1	Pola Petempatan Kampung-kampung Air Di Daerah Limbang	72
Jadual 2.2	Agama Ketua Keluarga Mengikut Suku Kaum	89
Jadual 2.3	Tempat Asal dan Taraf Kewarganegaraan Ibu Bapa	90
Jadual 2.4	Tempat Asal dan Taraf Kewarganegaraan Isteri	93
Jadual 2.5	Taraf Perkahwinan dan Bilangan Tanggungan Ketua Keluarga	95
Jadual 2.6	Taraf Pendidikan Ketua Keluarga Mengikut Umur	96
Jadual 3.0	Taraf Pemilikan dan Cara Mendapatkan Rumah	127
Jadual 3.1	Cara Pembinaan Rumah	145
Jadual 3.2	Modal Untuk Membina Rumah	149
Jadual 3.3	Bahan Binaan Atap Rumah	154
Jadual 3.4	Bahan Binaan Dinding Rumah	156
Jadual 3.5	Bahan Binaan Tiang Rumah	158
Jadual 3.6	Bilangan Bilik Mengikut Bilangan Keluarga Dalam Rumah	161
Jadual 3.7	Jenis Pintu dan Tingkap Rumah	176
Jadual 4.0	Komposisi Peniaga Mengikut Etnik Di Pasar Tamu Limbang Tahun 2000	221
Jadual 4.1	Harga Runcit Purata Hasil Perikanan Di Pasar Tamu Limbang Berbanding Pasar Ikan Utama Lain Di Sarawak, 1999	228
Jadual 4.2	Harga Runcit Purata Hasil Perikanan Di Pasar Tamu Limbang, Januari-Disember 1999	230
Jadual 4.3	Senarai Pembuat Bot Di KSK Tahun 2001	249

Jadual 5.0	Kekerapan Berziarah Ke Rumah Saudara-mara Dalam Setahun	274
Jadual 5.1	Cara Berkunjung Ke Rumah Saudara-mara	275
Jadual 5.2	Buah Tangan Yang Dibawa Ketika Berziarah Ke Rumah Saudara-mara	279
Jadual 5.3	Masa Berziarah Ke Rumah Saudara-mara	281
Jadual 5.4	Bilangan Hari Menginap Di Rumah Saudara-mara Dalam Sekali Berziarah	287
Jadual 5.5	Sumbangan Kepada Saudara-mara Dalam Majlis Kenduri-kendara	319
Jadual 5.6	Sumbangan Kepada Saudara-mara Dalam Majlis Kenduri-Kendara	319
Jadual 5.7	Bilangan Ketua Keluarga Yang Menghadiri Majlis Keagamaan Di KABD	325

Senarai Peta

Peta 1.0	Negeri Sarawak: Bahagian dan Bandar Utama	xix
Peta 2.0	Menunjukkan Daerah Limbang dan Negara Brunei Darussalam	64
Peta 2.1	Taburan Kampung-kampung Air Di Daerah Limbang Tahun 2001	68
Peta 2.2	Perkembangan Rumah-rumah Di KSK	78
Peta 2.3	Kedudukan Rumah-rumah Di KSK dan Nama-nama Pemiliknya	84
Peta 4.0	Menunjukkan Bandar Limbang	218

Senarai Gambar Rajah

Gambar Rajah 2.0	Daerah Limbang: Penduduk dan Tempat Kediaman Tahun 1970 Hingga 2000	63
Gambar Rajah 2.1	Suku Kaum Ketua Keluarga Di KSK	87
Gambar Rajah 2.2	Struktur Organisasi Pentadbiran Kaum Melayu Brunei Di Daerah Limbang	103
Gambar Rajah 3.0	Kedudukan Bahagian-bahagian Kerangka Rumah Tradisi Orang-orang Melayu Brunei	141
Gambar Rajah 3.1	Sebab-sebab Tidak Mengupah Tukang-tukang Rumah Dari KABD	151
Gambar Rajah 3.2	Pelan Pandangan Atas Rumah Orang Melayu Brunei Di KSK	162
Gambar Rajah 3.3	Warna Cat Yang Digunakan Pada Rumah-rumah Di KSK	171
Gambar Rajah 3.4	Rekabentuk Bumbung Rumah Melayu	172
Gambar Rajah 3.5	Rekabentuk Bumbung Rumah Puntung Limas	173
Gambar Rajah 3.6	Rekabentuk Bumbung Rumah Tungkup	174
Gambar Rajah 4.0	Komposisi Pekerjaan Utama Ketua Keluarga Di KSK	201
Gambar Rajah 4.1	Pekerjaan Sampingan Ketua Keluarga Di KSK	215
Gambar Rajah 4.2	Bilangan dan Jenis Gerai Di Pasar Tamu Limbang Tahun 2000	220
Gambar Rajah 5.0	Kekerapan Berhubung Menggunakan Telefon Dalam Sebulan	290
Gambar Rajah 5.1	Kekerapan Ketua Keluarga Berhubung Menggunakan Surat Atau Kad Dengan Saudara-mara Di KABD Dalam Setahun	292
Gambar Rajah 5.2	Bilangan Pasangan Orang Melayu Brunei Daerah Limbang Dengan Orang Melayu Brunei Negara Brunei Darussalam Yang Berkahwin, Tahun 1995-2000	297

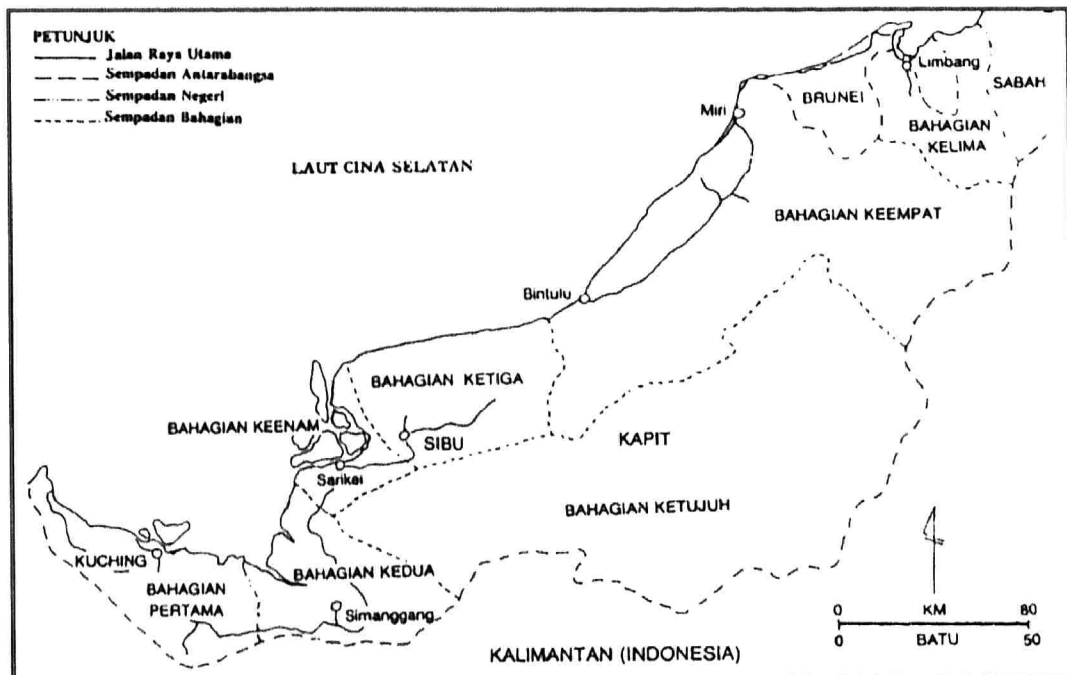
Gambar Rajah 5.3	Jumlah Sumbangan Ketua Keluarga Kepada Saudara-mara Di KABD Yang Hendak Menunaikan Haji	320
Gambar Rajah 5.4	Bilangan Ketua Keluarga Yang Menghadiri Majlis-majlis Keagamaan Di KABD	325

Senarai Gambar

Gambar 1.0	Kampung Seberang Kedai Tahun 2001	14
Gambar 1.1	Bandar Limbang Tahun 2001	15
Gambar 1.2	Sebilangan Rumah-rumah Di KABD Tahun 2001	17
Gambar 2.0	Rumah-rumah Berjajar Padat Di KSK	74
Gambar 2.1	Menunjukkan Salur Paip HDPE Dipasang Di Atas Titi Utama	106
Gambar 3.0	Menunjukkan Rekabentuk Dinding Rumah Melayu Brunei Di KSK	169
Gambar 3.1	Senibina Bahagian Serambi Rumah Orang Melayu Brunei KSK Yang Mempunyai Arca Berbentuk Dom Masjid	180
Gambar 4.0	Nelayan Sedang Melabuhkan Pukat Hanyut Tiga Lapis	208
Gambar 4.1	Deretan Gerai-gerai Menjual Ikan Di Pasar Tamu Limbang	226
Gambar 4.2	Bot-bot Penumpang Yang Berulang-alik Di Antara Bandar Limbang dan Bandar Seri Begawan	241
Gambar 4.3	Sebilangan Penambang Dari KSK Yang Menggunakan Bot Panjang Sedang Menunggu Penumpang Di Jeti Pasar Tamu Limbang	243
Gambar 4.4	Bengkel Bot Milik Orang Melayu Brunei Di KSK	250
Gambar 5.0	Menunjukkan Sepasang Pengantin Orang-orang Melayu Brunei KSK	306

Gambar 5.1	Salah Seorang Peserta Pertandingan Karaoke Dari KABD	311
Gambar 5.2	Orang-orang Melayu Brunei Sedang Menari Dalam Acara Mukun	314
Gambar 5.3	Majlis Makan Kenduri Orang Melayu Brunei KSK	322
Gambar 5.4	Anak-anak Muda KSK Sedang Bermain Sepak Takraw Di Waktu Petang	330

Peta 1.0: Negeri Sarawak: Bahagian dan Bandar Utama

Sumber: Kathi Galis, **Adat Perkahwinan Masyarakat Bisaya Sarawak**, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia, Kuala Lumpur, 1990, hal. 2.